

51. Պառակ. յունար. παῖδοι (ուսել, բաժնել) Աւետ. παῖ (կրկնել) գոթ. iudja (սրբել) հին ռուս. pitati, ներկայ. pitaj (սնուցանել), pitomj (բուսակ) Ուստի հայերէն պարակ (— patan-jā-) այն էր նշանակէ, ինչ որ բարեկեանքն adolescens բառը:

52. Պայր, սեւ. պոպոյ. լիթ. pūdas (աման, պոյս):

53. *Պալ. յունար. πόσιθ, πέος, πόσιθων, լատ. penis; հին հնդկ. pasas-, լիթ. pyzda. Πέος էր համեմատի pas-asji, ποσ-θի էր համեմատի pyzdaθ, իոկ. penis = pessia. Հայերէն պլ բառը կ'իյնի ազդի արմատ մը pas-ka- (pos-ka-) = հնդկ. putśśha- (?). իսկ չ = sk տառին համար համեմատելու է ինչ ինչ բայերու ներկայի -թ = յունար. -σχω մասնիկը:

54. Ժիւ, վիւ. հին ռուս. žila (նետար):

55. *Պոսակ. յունար. πύργος (ցառկ, կառուց):

56. *Սառակ, սառակ. լատ. cadaver.

57. Սարգ. յունար. αλώθω (հանուլ մանկ):

58. Սեւեակ. յունար. σαρκή (վես, հիւշ. տեսարան եւն):

59. Սան ի բառս իմնառան, օրոտան. սնանք, սնանակ. հին հնդկ. śu, որմէ śawas- (չորութիւն) տառս. sawah-, sawa- (օգուտ):

60. Վեդ, վիւել. հին հնդկ. wip (երգ), wipasa-tīti- (երգ նուազելով) Այս բառին նախնական նշանակութեան համար համեմատելու է Ռուսցիւ իմին բնորդ գրոց (վեդ-էնչիւ Հայաստանի, Սեւաստ, 1850, էջ 6) այս կտորը. «Վեդ բացատրի ի նոր բառարանին (Մխիթարեանց, ի վեներալի 1836—1837) այսպէս. «հին զոյցք՝ իրական կամ ստայօդ, պատմութիւն արեակ կամ քերթարական ր, որ չէ ստուգարանութիւն ձեռք: Բնորդ այդ բառ՝ զուգլ մին ի հնագոյն բառից վեդ-իցն ծնող, առ հինուն մը զոյցն նշանակէր, զոր առ Եւդիս էՊոս, այսինքն՝ պատմութիւն քերթարական կամ պատմական բանաստեղծութիւն. ըստ յետնոյ՝ գիտցանական բանաստեղծութիւն, ըստ իտալեանոյ՝ պատմութիւն թագաւորաց՝ ի մատանան թագաւորաց ամբոխելալ, չափաբերական եւ ոչ արեակ: Եւ այս ստացուցանի բանիւր քերթար. հօրն, որ ի պատմութեան իւրում ի բերելն զբանս վիպասանոց՝ ամենալինք երգ կուէ զայնս: Ուրեմն վեդն ծնող ոչ այլ ինչ էր, քոյց երգ եւ քերթարական պատմութիւն չափաբերական, յորում գործն զուցն էր թագաւորաց երգէրն, որ եւ առ արդի եւրոպացիս էթոթեանունով սովորաբար յորդորէր:»

61. Վրէլիւ. յունար. ῥήτω (ընկենուլ, արկանել) կամ գոթ. vairpa (?):

62. Տալ, արմատ. րալ- (երկան քոյր), որուն համեմատական է Տալ- (կոշիկ եղբայր) Տալ հնդկ-կերէն *dewri առի մը էր համապատասխանէ:

63. Տալու. հին. յունար. ταπεινός (խոնարհ, ցած) Հայերէն Տալուտ՝ որուն արմատն է րալուտ (— գորգ, բազմոց), ունի կապ ճԱՊԴՅ (օթոց) բառին:

64. *Տերեւ. հին հնդկ. darbha- (խուրձ), հին բարձր գերմ. zurba (գալարիկ) նոր բարձր

գերմ. Torf. — Տերեւ բառը յառաջ արամական լեզուէ փոխառութիւն էր կարծէի իբրեւ. = ՊԵՂԵ, բայց այս կարծիքն այժմ էր խորշու:

65. Տալու. յունար. τέρποι (զուրմանալ):

66. Փարէ. յունար. περδω (ծակել, մէկալ գին անցնել):

67. Փարէ. յունար. σπέρχομαι (փութալ, ածականել) տառս. sparez- (ծեպել) հին հնդկ. sph- (բազմալ):

68. Օր, արմատ. Օրի. — յունար. ἰσώ (գիշերն անցնել, քանալ) տառս. աւ (երթալ): AW- (երթալ) արմատ էր գտնենք նաեւ ալանի բառին մէջ, որ նաեւ «հագնուիլ» էր նշանակէ (հմտ. լատ. ex-uo, ind-uo). Եւստարէն անիլ (գաւթ) բառը պէտք չէ աճ (գիշեր) արմատին, այլ աւ արմատին վերածել: Գերբին բառահեւ ձեռքի նոյնն է οἶκος (տուն) բառին հետ, որ հին հնդկ. wāś (մանկ) բառին էր համեմատի:

Վերջապէս էր հարցընէմ, թէ պէտք չէ (69) *տառանի բառը, — տառան չէ գործածուիլ ներգործական նշանակութեամբ, այլ ստացուէմ, — ուստ. ucti (աւտցանել), uky (աւտմ) բառին հետ համեմատելու: Հայ բառին սկզբական ձեւն է. uk', սլաւականին էր uk լիկ:

Հայերէն բառերուն առջեւ գրուած առաջիկ էր ջոցընէ թէ նոյն բառը լակարտի Armenische Studien (Göttingen, 1877, 4°, իբր Իւ հատար նոյն քաղաքին Գիտութեանց Արքեպիսկոպի (Երեւան) գրոց մէջ էր յիշել կամ էր խօսուի վրան:

ՍՍՏՏՆԱԽՈՍԱԿԱՆ

ՋԱՐԿՆԱՐԻ ՄԵՐԱՐԸ. Բանաստեղծութիւններ, ժողովեց - յրատարակեց Գեղգոր Բանաստեղծութիւններ: Բ. Տալ. Բազու, տալ. Ս. Բ. Տէր - Յովաննիսեանց, 1890, ԺԱ Եւ 99 էլ, 8°. Գին 60 կոպ:

Օգտիւ մականունն է Ժողովողական հայ երգչի մը, զոր —ու— կուլ տվոր է աւ— միկ դարս: Այս երգչին բնիկ անունն է Աւ— Բառան Մարտիկեան Բաբայեան, որ (ինչպէս գրոցս իբրեւ նախարանութիւն գրուած յառաջարանէն կ'իմանանք) ծնած է 1824ին ի Զամախի, եւ 1842ին նոյն տեղոյ գաւառական դպրոց մտնելով՝ բաական կրթութիւն առած է: Իւր Զարեհ անունն իւր հօրն եւ իրեն իսկ ոսկերչութեան (պարսկերէն վերիւր — օսկերիւ) արուեստ ունենալէն յառաջ եկած է, մինչ տեղացի Պարսկ Աբրահամ անուամբ էր կուլնէ: Զարեհ ար 1855ին կ'երթայ Լաւերարան, ուր էր բարեկամանայ Մալիկ անուն անձի հետ (Թարանիւն Աղբաւանդանց) որ մինչեւ վերջն օգնական կ'ըլլայ բանաստեղծին թշուառութեան օգն:

մանակ. եւ որուն գրեթէ ամէն երգին վերջին տուր նուիրած է երգիչը: Լանքարական մէջ 1864ին որդի մը կ'ունենայ Զարկեար՝ Ռաֆաւ, յէլ անուամբ. իսկ ինքը կը մեռնի 1868ին ի Բագու շատ մեծ թշուառութեան մէջ:

Հրատարակիչը կը յայտնէ որ այս երգերուն ձեւ մասը հրատարակած է Սիւնի Հայաստանի երգարանին մէջ, իսկ այժմ շատ մ'անտիպ երգեր ալ ձեռք բերած՝ կը հրատարակէ բարեգործական նպատակաւ, այսինքն «Լանքարանցի Մարգիթի օգտին». մինչ առաջին հրատարակութեան արգիւնքն յատկացուած է «Զարկեարի որբ մնացած օրիորդի օգտին». եւ նաեւ անով կանխած է հրատարակիչը Զարկեարի գերեզմանաքար մը՝ այսու գրութեամբ. «Այստեղ հանգչում է Զամանեցի Աբրահամ Մարտիրոսեան Զարկեարի կողմէ բանաստեղծը»: — Հրատարակիչը կցած է յառաջաբանութեան նաեւ համառօտ կենսագրութիւն մը Մարգիթի:

Չարկեար բուն ժողովրդական երգիչ էր, այսինքն անոնցմ որոնք հարսանեաց, ինըջոյց եւ այլ հանդիսութեանց ժամանակ ափ յափոյ երգերով կը սկսին իրարու մրցութիւն ընել, եւ որոնք բնական տաղանդը շատ անգամ այնչափ մեծ է, որ այս ափ յափոյ երգերը շատ աւելի բնական, սահուն եւ զգածմամբ լինեն՝ քան շատ մ'արուեստակեալ գրչութիւններ բառաստեղծ գրագիրաց: Ճիշդ այս տեսակ երգիչ է եղբ Զարկեար, որ նաեւ քաջ գտնուած է տաճկերէն երգերով, ինչպէս ինքն իսկ կը յայտնէ (էջ 78, 18—20): Բայց արդէն իւր այս գրութիւնը վկայ է հեղինակին այս բնատուր ձրոց, ուր ի մասնաւորի զարմանալի է գտնել անպաճաղ պարզութեան հետ խիտ առ խիտ ճոխութիւն քաջահնչուն յանգերու առանց ամենադժուր բռնազօրութեան: Միայն ցաւալին այն է որ երբոց լեզուն անկանոնաւոր է. այսինքն հեղինակին իրեն ժողովրդական երգիչ պէտք էր կարծենք աւելի քանոր ուսման բնական լեզուն պահելու՝ քան թէ գրականացնելու իւր լեզուն: Այս ձգարց հետեւութիւնն այն եղած է՝ որ ամենայն բնականութեամբ գրուած տող մը քով յանկարծ գրական խորթ կամ նաեւ աշխարհիկ լեզուի անտնօր գրաբար բառեր, մասնիկներ են կը գտնենք տողուած. եւ այսու՝ կրնանք ըսել՝ իւր երկոց ամենազինթիչ տարրը նուազած է: Կարողը կարծենք այս գէպքին մէջ վատեմար ազգեցեցութիւն ունեցած է, ենթադրելով միշտ՝ որ երբոց այժմու կերպարանքը հարազատ է եւ

անփոփոխ պահուած՝ ինչպէս որ երգչէն երգուած է:

Գրոցս մէջ գրուած է 63 երգ, որոնց այլեւայլ է նիւթը, ոճն ու ձեւը: Տիրոջն է Ֆիշուլի կողմէն, այսինքն երբոց այն ժողովրդական ձեւը, որուն մէջ տողին վերջին բառերը պէտք է որ նշեն ըլլան, եւ յանգ կազմողն է ասոնցմէ յառաջ (տողին մէջ) գտնուած վանկը: Պակաս չեն նաեւ գիրկընդխառն երգեր եւ այլ պէսպիսութիւնք, որոնք շատ սիրելի են այսպիսի երգչաց: Հեղինակին գրութեան ոճին, լեզուին եւ գաղափարին իբրեւ օրինակ կրնանք նկատել այս տողերը 387 երգին, ուր «Լալլալովի, Ներսէսովի, Կեօկալովի, Լալլալովի եւ Կաճկաճովի, Բոթեթի իրարու հետ խորհուրդ կ'ընեն, եւ իւրաքանչիւր իւր մեծութիւնն ու երբանկութիւնն կը գովէ. հոս կը յիշէ բանաստեղծն իւր թշուառ եւ. քնած, Բոթեթը, եւ կը գրէ:

Հարցի՛, «բոս ի՞ բախան ո՛ւր է,
Կարեն՞՞ աղբիս գուր է:
Առան, «քո բախտ տխուր է,
Գիշեր ցորեկ քնած, պահան:

Ինքեցիք որ բախտիս կանչեն,
Բայց առանէն մեկի ամանկեն.
Մէծ մարդկներ թող ծանախեն.
Ամենեք մին քիչ փող տան:

Տեսայ մին նոր գալիս ա,
Չբռնի բռնած գարաւ քիտայ.
Առան. «հրէ բախող էս ա,
Առանց շապիկ, առանց փոխան:

Ասամ իմ բախտին, «քեզի բարով,
Ի՞նչ ես քնու՞մ էքան տարով:
Ասաւ. «Չի լինիլ էշին զուով,
Եսաւոր գնան, ի՛նչի քահան:

Ասամ. «Իրեոց պարզ լինի.
Խորակը հաւնաճարց լինի,
Մին քիչ փող տուր, թող խաբլ լինի.
Բայցայ խորթն՞ գտնա՞ Շիրման: Եւն:

Հրատարակիչն իբր «յաւելուած» գրած է քանի մ'երգեր, որոնք Զարկեարի յիշատակին նուիրուած են: Զաւալի է որ երգիչը շատ երէր գրած է եղբ, զորոնք չէ կրնայ հրատարակիչն հաւաքել (էջ 77, 85): Եւ որոնք կրնան օր մը բողբոջի կորստիլ: Իւր մտաց բեղմնաւորութեան վրայ կ'երգէ Զարկեար այսպէս (էջ 79, 4—5.)

«Զարկեարի մտաց աղբիւրի արեգաց ան բանողն ո՞վ է,
Մի տարւոյ մէջ երէ՛ գոթե՛ր երէ՛ հանէ խոտանողն ո՞վ էր:

4. 8. 8.